

BREME

This translation has been published with the financial support of NORLA, Norwegian Literature Abroad.

Objavlivanje ove knjige podržala je NORLA, fondacija za pomoć književnim prevodima sa norveškog jezika.



BREME



Gunstejn Bake

S norveškog preveo
Radoš Kosović



Naslov originala
Gunstein Bakke:
HAVENDE

Copyright © Forlaget Oktober AS, 2016
Copyright © 2019. za srpsko izdanje, Heliks

Izdavač
Heliks

Za izdavača
Brankica Stojanović

Urednik
Bojan Stojanović

Lektor
Vesna Đukić

Štampa
Artprint Media, Novi Sad

Tipografija
Janson Text

Prvo izdanje

ISBN: 978-86-6024-030-1

Smederevo, 2019.

www.heliks.rs



Co-funded by the
Creative Europe Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.



Priroda ima svoje nepromenjive zakone od kojih nikada ne odstupa. Žena rađa dete kao što šljiva rađa šljive ili hrast žirove. Bilo bi jednako neobično da žena rodi slona, žabu, zmiju ili goluba, kao što bi bilo da golubica, slonica, zmija ili žaba rode ljudsko dete.

ŽAK BARTELEMI SALG

O zabludama i predrasudama raširenim u društvu, Pariz 1811.

PAS

Oseća kako se izvija i bacaka, to što bi morala biti glava, oseća da joj nešto vlažno i kao gumeno grebe butinu, dok bolno uvrtnje u njoj uopšte nije popustilo. *Pas!*, izgovara babica radosno, *velik i lep hrt*, ali to ne može biti istina, jer nije u stomaku nosila psa, odakle joj pas, ali šta god, sada je samo važno da nastavi da gura, izgovara babičin glas, mora da gura i izbaci ga do kraja, jer to je prva obaveza prema porodu, istisnuti ga do kraja u svet, a ona ništa drugo i ne može da učini, samo da gura i sama bude gurnuta ka toj sve većoj rani iz koje bol izviruje svojom psećom glavom, a koliko je smešno što život po svaku cenu mora da ispadne iz sebe, da se izvuče iz unutrašnjosti i postane nešto što ona nikada, nikada neće voleti, čemu nikada neće pružiti nikakvu ljubav, jer zver je to, *zver*, a na tren se čini kao da hrt razume šta ona oseća, te se sve više izdužava i proteže, kao da je zaista od gume, ipak oklevajući da do kraja izađe. Ali ako samo bude stegla dovoljno jako možda će ga zgnječiti, možda će umreti, on ili ona ili oboje, i onda ljubav neće biti potrebna, samo treba da neko umre pa da niko ništa ne zahteva od njih, i to ih na izvestan način spaja dok trzaju i vuku svako na svom kraju nečega što deluje kao isti život, a sada je kucnuo čas da se i to učini, da se još jače napregne dok neko ne prsne, problem je samo u tome što, dok se ona napinja, dole kao da više nema ničega, nema ni traga otporu, već samo jame što bridu, nečeg zjapećeg, bolnog i ognjeno hladnog. A kad

podigne pogled, crvenobela grudva visi u nečijim rukama i kaplje na nju; sluzave niti svetlucaju. Pupčana vrpca sjaktava i debela kao rep.

To je dakle novi građanin sveta, izgovara glas.

Dok pokušava da klima glavom, čini joj se da joj je nos mnogo duži nego što bi trebalo da bude. Oči su joj prikovanane za štene, i ne mora ni da ga privije uz sopstvenu vlažnu njušku da bi bila svesna da je učinila što je morala da bi postala majka tog deteta.



NEKO

Da li je to rečenica nekako upisana u noć, da li je nekakva mantra, ili je više slučajna beleška, naškrabana na cedulji – on to ne zna, ali u svakom slučaju tek sada je talas nanosi do njega, tek sada ga rečenica sustiže i čini vršnjakom sopstvenog detinjstva koje je tako strpljivo čekalo i koje tek sad može izraziti ono što sećanja ne mogu da prekriju, pa to onda ipak nije rečenica noći, jer počiva u nečemu zelenkastom, u životu, u svemu:

Možda ima nekoga.

Ona sada stoji pred njim. Da li ju je onda donela ta uvek prošaputana rečenica nalik na vetar, ta izdahnutu rečenica što traži svoje telo, svoj glas?

Rečenica mu je oduvek dolazila, ali nikad je nije *pomislio*. Nošena rečenica. Ponekad neizgovorena, ponekad prečuta. Ali uvek prisutna.

On oseća kucanje srca u grudima, oseća svoju unutrašnjost kao predeo, i taj predeo je jalov, mesečinom obasjan, nespokojan.

Živ i prazan.

KONJI

Na putovanju od Petrograda do Moskve nekoliko puta je s prozora kupea videla konje. Prvog dana ih je videla kao izrezbarene, sasvim nepomične i raštrkane – u grupi od desetak-dvanaestak među drvećem na blagoj padini – i sve okrenute u istom smeru. Julija je to već vidala i zna da konji ne očekuju da neko ili nešto odande naiđe, već da su se u ovom času jednostavno tako usmerili ili postavili, nalik kazaljkaama sata, jače je to od njih, kao što je i ona prinuđena da se okrene nekud, jer nema života koji nije *usmeren*, koji nije prinuđen na susret s nečim što mu dolazi, što mu se približava; s nečim što život prihvata i od čega se život povlači, poput plime i oseke.

Plima, oseka, vreme. Bio je to jedan od najneverovatnijih prizora u njenom životu kada ga je prvi put videla: kako more nadire, peni se i iscrpljuje, pre nego što se skupi i upije samo u sebe. Opadalo je i raslo po određenom ritmu, *živelo* je, kao što i vreme živi kada se, kao sad, u ovom novom krajoliku, kotrlja u njoj sa svim onim što je već nakupilo.

I mogla je da bosim stopalima kroči u vodu i oseti kako je upija prvo do gležanja pa do kolena dok je gacala, da oseti kako je lagano guta, s dvoja usta, po jednim za svaku nogu, da bi joj umakla morala je ili da izađe ili da izraste, i tada se setila zmijske na koju je naišla nekoliko dana ranije – jer mnogi prizori se uvuku u glavu, skrase se i samo čekaju da se vrate – zmijske koja je progutala neku životinju pa je zategnute

kože ležala nasred puta, nemoćna, kao da ju je sopstveni plen savladao.

Sve stvari počinju jedne u drugima.

Sve stvari žive jedne od drugih.

Možda su i konji utonuli u neko sećanje, ne zna da li su u stanju da išta upamte i da li im je to uopšte potrebno, ali ponekad tako izgledaju, kao da dele uspomenu, spokojnu setu pod kojom počiva budna pažnja.

Sećaju se nečega, a da nisu svesni toga. Nečega što bi se bez njih zaboravilo.

Voda ju je tada tako podelila da ništa pouzdano nije znala o nogama ispod površine; kao da su pripadale drugom telu, vodenom telu. Gledano odozgo, to vodeno telo stajalo je pod neobičnim uglom u odnosu na pravo ili njemu najbliže telo, vazdušno telo, noge su izgledale kao da su slomljene. Nije umela da pliva, niko je nije naučio, ali jednom – u Tamazuli – namerno se saplela, samo da bi mogla da legne i celo telo uroni pod vodu. I lice. Tako da ništa ne ostane *iznad*. Voda se zatvorila oko nje, i nije bilo posebnog vodenog tela kada se sva našla ispod, cela, *tu*.

A onda ju je voda podigla, pokazala joj svoju snagu, nije je htela dole, ta živa voda. *Još vežbaš da se rodiš*, kazala je Marija kada je ustala.

Teo se još nije vratio, sigurno se vrzma po vagonu ispitujući ljude o mestu na koje su se zaputili, suviše nespokojan da se skrasi kod nje. Pošto je sama u kupeu, provlači glavu kroz prozor koliko može i zatvara oči na vetru koji nije vetar, već vazduh koji lice proseca, a i on je vrsta vode, primećuje sada, neprekidna struja, samo što u njoj čovek nije nužno

pošteđen tuđih pogleda kao u vodi. Ali ona ih je sada ipak pošteđena i godi joj da svoje lice doživi kao nešto jasno i strujom prožeto. Ume da kaže „moje lice“ na šest različitih jezika, i možda to znači da ima šest lica. Ili sedam, jer nekog je bilo i pre reči, nekog, a to je moralo da izbije na površinu, ako je nekada i sama bila glatka poput vode, čak i ona. Ako je sve bilo kao voda, pa se lice obrazovalo. Možda su ga šake pronašle. Dlanovi se okreću jedan ka drugom dok počivaju u njenom krilu kao da ne mogu da zaborave jednu glavu, jedno lice. Sigurno to prvo. Koje im još nije došlo. Ili koje im nikada neće doći.

A može da ga oseti, u dlanovima. Kao da tiho gore. Čekaju.

Tajno lice.

Koje nikom ne pripada.

Ali i njeno dlakavo lice okrenuto je ka drugima, ka pročeljima koja omogućavaju unutrašnjosti da se ukaže. Jer velika siva lopta života vrti se u ljudskim glavama, kao nekakva osunčana magla što prosijava kroz oči. Samo u Teu nema takve magle. U njemu je crna vedra noć.

Malo se okreće i oseća kako joj vazduh začesljava dlake na glavi i licu; finu mahovinu na štapu u vodi.

Čula je naziv gvozdeni konj. I poput konja na onom obronku, i ovaj gvozdeni u kojem se nalazi prati zadati pravac, ne može drugačije. Možda je tako i s njom, možda se samo kreće onuda gde već ima pruge, pravca? I da li je onda Teo za nju pruga, što vodi tamo-amo preko kontinenata i granica?

Ili je to nešto drugo, manje vidljivo, manje očigledno; a ipak snaga kojoj se ne može odupreti.

Slušala je muške glasove u razgovoru o pravcima, drugačijim pravcima, na verandi kod don Pedra u Kulijakanu, ili pred ognjištem, tihe ali žive rasprave obeležene ispljuvcima što padaju na kamen ili prave šištavne rupe u vatri, o stranama sveta i o tome koliko se putuje između mesta kojih se još seća, a koje nikada nije posetila. *El Komedero. Navolato.* Lica tonu u večernji mrak, ali ta imena još se izdižu iz njega s mirisom kože i znoja, s bojama poput onih koje vidi samo kad na svetlosti dana brzo zatvori oči.

A sada je ovde, na ovom usputnom mestu, po prvi i možda poslednji put, prolazi kroz šumoviti krajolik dok se stara imena i glasovi još tumbaju u njoj. Nova mesta tako su slaba, njihovo postojanje je krhko, gotovo da su još nepostojanija od mesta za koje je samo čula. Jer potrebno je vreme da bi se poverovalo u mesto. Baš kao što je potrebno vreme da se čovek navikne na reč; *face*, na primer, lice, i *gesicht* za ono što se zove *rostro*. I reči su lica, imaju crte, i potrebno je vreme da se prepoznaju. U svakom slučaju je odavno shvatila da tako jeste i da će tako ostati, za nju, da je mesto nešto što brzo nestane, što se potroši za nekoliko meseci. Stanica, pauza, rastanak u povelju. Teo, kada je počeo da govori o Evropi: *Podariću te svetu. I svet tebi.*

A mislio je: uvek se zadržati samo dok te dovoljno ljudi ne vidi. Dok se lice ne istroši. Jer potrebno je vreme da se poveruje u lice. A kad ljudi poveruju, vreme je da se krene.

Teov svet, svet koji joj je dao, večito može samo da se smanjuje.

ČOVEK IZ UGLA

Posebno iz jednog procepa izlaze mravi, gore u uglu iza šporeta, između lajsni. Fin ponekad zastane da posmatra tu neravnu pukotinu, čeka da se crno telo materijalizuje iz nje, a ponekad mu se učini da ga vidi iako ga zapravo nema. Kao da se sami procep malo proširi, poput zenice, a onda ponovo suzi.

Ali kao da je mrava ranije bilo više, osim ako to nema veze s njom, jer su stvari bile drugačije pre nego što se pojavila. Ili: ne stvari, već pogled na stvari. Jer usamljenost je čudna i nekako hladna i lepljiva kad se usadi u čoveka, ne samo u telo već i u zidove i sâmno primanje sveta. Najbolje je održavati prijateljski odnos sa usamljenošću, iako takvo prijateljstvo nije bezopasno; ali kao neprijatelj ona ipak poprima sasvim drugačije dimenzije.

Zato bi trebalo da mrav ili desetak mrava budu nešto sasvim podnošljivo, ali ipak mu malo smetaju, i u tome ima nečeg neobičnog i malčice ponižavajućeg – čak i za njega. Negde treba povući granicu, ali zbog tih malih živuljki on upravo u tu granicu sumnja. U takvim spontanijama reakcijama ocrtava se nešto što bi se moglo nazvati prodrmusanim ili izrešetanim horizontom opažanja, ili (zašto ne) čistom paranojom, izraženom jasnim osećajem koji ga ponekad obuzima da su ta telašca zapravo znaci, i da bi dobila smisao kada bi ih samo sakupio, preuredio, preveo, sve skupa. Jezik što je u jednom trenutku potpuno odlepio, pa se sad kaje. Žurke

s početka decenije ostavile su traga. Njemu je to jasno. A sigurno postaje i njoj.

Da, granica između onoga što sasvim sigurno postoji i onoga što samo možda postoji nekad je malčice promenljiva, mašta ima rupa u koje opipljiva stvarnost proviruje. Takvi granični fenomeni ipak se ne mogu samo gurnuti pod tepih, bolje je dati im vreme, motriti na njih, pa čak i ako te majušne stvorove doživljava kao poremećaj, skoro na samoj mrežnjači: pri svakom najmanjem pokretu u krajičku oka, pri otkriću svake nove mrlje na površini stola, na plafonu ili vratancima kuhinjskih elemenata, njegov prst je uvek spreman, a u slučajevima kada je telašce zaista tu, prst ga zdrobi i leš se pridruži ostalima u šolji na kuhinjskom pultu, gde se telašca suše, istanjuju i prepliću u otrovnu rupičastu grudvu. Tako mu je pošlo za rukom da stvori osećaj kontrole nad agresorskim snagama, zavaravši sebe da je reč o kvantitetu, jer, gle, sve se to ipak može smestiti u običnu šolju za kafu.

– Hoćeš li mi dati tu šolju?

Ne, pobogu. Ali da je išta uzela, to bi svakako bio takav neki veštičji kotao.

Mrave u stvari oseti i pre nego što ih ugleda, pre nego što sigurno može reći da je išta primetio, ali kada se osvrne mrav je zaista na tanjiriću (upravo prelazi crnu naprslinu koja se proteže tačno do sredine), ili na prozorskom okviru, baš kao što mu se učinilo. Otkud zna, možda je to ono čuveno šesto čulo, koje se može kanalisati na mnogo načina, a koje se u njegovom slučaju, dakle, ispoljava kao hipersenzitivnost za živuljkice.

Svako ima svoje, zar ne?

Ona nema šta da izjavi na to.

Ali ako njegov pogled sad budno primećuje ono što mu nije pred očima, obično omane pred onim što jeste: daje mu obmanjujuće opažaje malih džepova mraka ispod lajsni, senki ispod šarki ormara, zrnaca neskafe na stolu ili zalepljenog ostatka hrane na spoljašnjosti posude. Pogled mu u suštini i sam sve više liči na životinju, dok tako nervozno i nemirno tumara po svakom kutku i zakutku u lovu na plen; lovac i lovina u isto vreme.

I u snovima je očekivao mrave, a verovatno ih još očekuje, da počnu da nadiru kako nikada nisu. Ili? Snovi se ne istaknu uvek dovoljno da bi se pojмили. Jer ako sanjač može da ima svoju „prirodu“, može da je ima i sanjano, a čini se sasvim jasnim da njegovi snovi pokušavaju da se prilagode, da liče na javu i svakodnevicu, da ne privlače suviše pažnje. Neko bi zbog toga možda pročitao rezigniranost u njihovoj strategiji, pa izjavio kako su se predali, ali nije toliko jednostavno, jer i snovi stare i sazrevaju, a u slučajevima poput njegovog, kad budno stanje ponekad otvara prostore inače rezervisane za snove, valjda je i prirodno da ih prožme izvestan restriktivan stav, uzdržana konzervativnost. Drže ga u šahu, traže ravnotežu, ispituju javu. Čini mu se. To je samo teorija, ali čovek ne treba da omalovažava svoje pretpostavke, dok svog znanja, naprotiv, treba da se čuva; znanje je ljuska. Kamufლაža.

Ali njene oči. Već su se javljale kada on sklopi svoje, i time preskočile karantin u kojem novi fenomeni moraju da provedu izvesno vreme pre nego što uđu u snove; od samog početka zurile su pravo kroz njega i nisu razlučivale stanja i svetove.

Te njene širom otvorene oči. Koje ga prate kad izlazi.

Pred nakrivljenom stračarom, dok mokrača zapljuskuje zemlju i peni se, on podiže glavu i gleda zvezde: i one su pucketavi insekti koji strpljivo progrizaju put u tkivu noći, drvetu noći. Nema mnogo mesta u Oslu gde se zvezdano nebo može videti tako jasno kao ovde na deponiji. Ponekad se oseća slobodnim, zaista slobodnim, i osećaj je poput vatre, sirotinjske vatre, od unutarnjih organa do spoljnih slojeva kože gde dlake stoje u hladnom plamenu; takve bandoglave osećaje nažalost prebrzo gase burne ustalasane misli da se zagubio – ili jednostavno obrukao – u životu. Da ne kaže *pred* životom; čovek naprosto stoji i usred života i naspram života. Nešto se od njega očekuje, sve treba uraditi kako treba, taj osećaj ne prolazi.

Ali zvezde blistaju. Mirna noć. Ko bi ih pobrojao? Od prve do poslednje. Svetlost nečeg izgubljenog, putovanje koje su svi putnici napustili. A na to se ne mora gledati mračno. Jer tu se nešto nastavlja iako je zapravo dogorelo i nestalo, dakle može se pobeći od sopstvenog hladnog jezgra u vidu preplavljujućeg, ekspanzivnog pulsa, i zašto se ne bismo malčice napojili tom mišlju, pod takozvanim otvorenim nebom?

– Nisi zakopčao šlic.

U pravu je, bogami, a njemu se oči ponovo navikavaju na meku svetlost parafinske lampe. Osim toga ne moramo gledati galaksije, i svaki čovek ima svoje vreme. Pa i ako samo metar ili dva razdvajaju tela, ipak svako živi u svojoj vremenskoj zoni. On naravno ne može pobeći od činjenice da se to posebno vidi kada je s njom. Samo ako jedno telo sasvim uđe u drugo, vremena se istinski dotiču, mada privremeno. I to je oplodavanje. Dva vremena koja se susreću. Pa nastavljaju, svako zasebno, ali i zajedno, dalje jedno od drugog.

Dakle: kratkotrajna, apsolutna istovremenost dve odra-
nije postojeće i prolazne drugosti, beskrajno daleka kon-
stelacija; čovek verovatno može i tako da vidi sebe. Kao što
u izvesnom smislu nastaje u susretu desne i leve dimenzije,
takoreći u uglu.

Čovek u uglu. Kao i ona, eto, u tom svom uglu. On može
da prihvati ideju da je čovek u uglu iako je sad seo u fotelju.
Na stolici je čovek manje-više u sredini, ali tu sad ne treba
da bude ničeg paradoksalnog.

Povremeno je viđao i druge svetlosti na deponiji, gasove koji
se izdižu iz manje ili više gusto naslaganih slojeva đubreta i
ukazuju kao narandžast ili plav sjaj – toksična lokalna atmo-
sfera. Ako je tačno to što neki misle, da je sve ovo ovde, dakle
zemaljska kugla, biće koje diše i ugiba se i bavi nekakvom
grozničavom unutarnjom reorganizacijom, izrađuje strategije
i trajne mere, onda bi i deponija mogla da bude oblik orga-
nizma u kojem se gradski otpad vari sloj po sloj, gde različite
supstance i materijali, uz prateća ulegnuća i male odrone, tonu
ka budućem i konačnom jedinstvu, i gde se topografija menja
prema tome u kojem delu komunalni đubretarski kamioni
istovaruju svoj teret u datom trenutku. A ono što je možda
bilo polazište, i s vremenom postalo sredina, gde je on našao
svoju stračaru, sada je već sigurno trideset-četrdeset godina
ostalo netaknuto, i takoreći se vratilo prirodi, postalo ostrvo
na kojem je izraslo drveće i obrazovalo se šumsko tlo.

Ali iako to ostrvo naizgled predstavlja izuzetak, neo-
bičnu malu zonu relativne stabilnosti u moru preobražaja,
i ono je fraktalna duša deponije. Jer kada vrhovi i masivi
đubreta postepeno ili naglo menjaju oblik i veličinu, oni samo

podražavaju grad koji raste oko njih, i dok prigradska naselja polako proždiru stara seoska imanja i šume, sama deponija se time kao celina kreće od oboda grada ka njegovom centru.

A možda njemu takve misli dolaze zbog toga što se nalazi na margini skoro svega, pa ima potrebu da sebi prida nekakvu važnost – da pripiše sebi nekakav centar, tu gde jeste, uprkos svemu – ali sve je teže prevideti činjenicu da deponija u sve većoj meri postaje nosilac tradicije.

Jer pre ili kasnije – razmišlja on sada dok na slaboj ustrelatoj svetlosti posmatra to čudno ali i (što je zapravo najčudnije od svega) poznato ljudsko biće naslonjeno na zid u uglu iza stola – deponija će nesumnjivo postati realna gravitaciona tačka čitave ove civilizacije.

Samo treba sačekati.

TOK VREMENA

Po krilima aviona prelaze sitni velovi i trake onoga što s veće razdaljine sigurno izgleda kao oblak ili sloj oblaka. Kao da je ušla u nekakav glas, izdaleka i spolja snažan, ali iznutra gotovo nečujan; samo dah, dahhhh. Frikativni velovi, okluzivni čuperci. Glotalni udari. Otvoreni vokalni koridori. Šta god da je rečeno nema smisla, smislu je mesto na manjim visinama. Ljudi su puni smisla, rizično je transportovati ih na visini, gde smisla nema, iako se smisleni pritisak održava u kabini. Kira ne može ni da zamisli kako je astronautima, ali njih makar spremaju za to, prazne ih od smisla koliko je moguće.

Gleda glas. Ko može da razluči glas od izgovorenog? Breme od bremenoše?

Pa ona može. Naravno da može, oseća drugu volju u telu, volju koja ne zna da je nošena, obavijena drugom, ali koja traži to što postoji, pa i njenu volju, sve što uopšte može dobiti, sve što joj treba da živi. Ona je planina, u datom trenutku leteća planina uz koju se ta druga volja penje i privija, iznutra, a ona ni na trenutak neće zavarati sebe da se ne radi upravo o nečemu *drugom*.

Ali time je i ona postala nešto što nije bila, nešto oko tog drugog. Kapsula. Trup.

Trup aviona se uzdiže, napušta sloj oblaka, ona guta pljuvačku i prilagođava se, steže solarni pleksus i zeva. I sve to

što nije ona, ali što je ušlo i uhvatilo se za nju, ona sada drži isto koliko i svoje kilograme krvi, sluzi i kostiju, creva i kiselina i zgure, da i ne pominje stavove koje nikad nije ni htela da ima, a uz to još i deformisane ostatke ili mrlje života u obliku sećanja, pa i ranijih vremena i oblika života što su ih nagoni razvijali po drevnim kamenjarima, uzanim rascepima u planini, na drveću i u rekama, mulju, blatu, zemlji.

Stari oslabljeni nagoni koji joj ništa nisu značili u odsudnom času.

Sve se slama, krši, drobi; ništa ne traje. I ona nije to što nosi, ali biće neko ko je nosio.

Ispražnjena mahuna.

Nešto što može da se sparuš, svene, odleti na vetru.

Sigurno je imala četrnaest godina, možda petnaest, kada je prvi put letela, ali zašto se ne seća toga kad je osećaj sigurno bio zaprepašćujuć, sasvim drugačiji, nov? Umesto toga se čini da se taj prvi let smešao sa potonjima u nekakvu kašu, kao da je samo pamćenje zaraženo modernim saobraćajem, prelazom sa putovanja na transportovanje, pa samo želi da cela stvar prođe. Da, kao da svaki tren jede svoje prethodnike, svako *sada* ono je što je vreme oduvek težilo da stvori, virus potreban da se odstrani svekolika prošlost koja bi inače opterećivala čoveka. Dugo joj se činilo da to odstranjivanje funkcioniše automatski. Život, u značenju proživljenog dela života, povlačio se iza nje, gužvao se, gomilao i manje-više nestajao u sopstvenoj beznačajnosti, možda i s trunkom prezira; strogo uzev nije hteo ništa da ima s njom. Ona je samo bila dosadna obaveza i nije mogao manje mariti za nju, niti je shvatiti manje lično. Ili se možda ona uvek jedva provlačila kroz život, uspevala da šmugne dalje pre nego što se nešto zalupi za njom?

O ovom poslednjem je naravno počela da razmišlja sada, posle svega. Jer na kraju ipak nije uspela da umakne, život ju je stigao – veći, stariji – život koji je sve vreme bio tu, blizu, tik kraj nje, a da ga nije primećivala dok je nije šćepao. Dok je nije proburazio svojom žaokom. Zastrašujuć, mahnit.

I sada, iz uboda i kapljice otrova, dolazi dete. Počinje tamo gde je sami život počeo i prelazi četiri milijarde godina kroz njeno telo, u njoj ponovo proživljava Život pre nego što će započeti svoj. Sumanuta pedagogija koju je život sebi osmislio, ta rekapitulacija svega. A ona sama je prošlost, istorija, put.

Da, ona *jest*e vreme. Detetu. Za dete nema razlike između vremena i njenog tela.

Ona je, dakle, detetova. Dete nije *njeno*, jer je nasilno ubačeno u nju, ali toliko zna: ona pripada detetu.

Dva reda sedišta ispred nje sedi viceguverner Sinaloe, pored predstavnika meksičke ambasade u Kopenhagenu. Već je malo porazgovarala s njima, položila temelj za dalje razgovore. Osim njih tu je i čovek sa Univerziteta u Oslu s kojim takođe treba podrobnije da porazgovara kasnije, ali nije videla gde je seo. Ti transatlantski džambo-džetovi široki su kao avenije, u njih može da stane čitavo selo. U svakom slučaju ima dovoljno vremena.

Nestajati unapred, putovati unazad.

Drugi avion proleće u daljini, izgleda kao igračka, i deluje kao da se sporo kreće. Spokojno leti. Bucmasta dečja šaka spušta se s neba, hvata avion i protresa ga. Ispadaju sitne prilike nalik na palidrvca.

ODLAZAK

Arheolog Đuzepe Fjoreli osmislio je tehniku koja mu je omogućila da napravi odlivke tela iz Herkulanuma i Pompeje. Šupljine u nataloženoj lavi napunio je gipsom koji se posle ukazao u vidu poza koje su umiruća tela zauzimala (jer nisu se mogla ratosiljati samog zauzimanja prostora, to im je takoreći i došlo glave, što su nužno ispunjavali određeni kalup) dok se spoljašnji svet polako zatvarao oko njih. Tokom istorije bilo je i niza drugih vulkanskih erupcija, i druga mesta bila su zakopana, a da se potom niko nije potrudio da isto uradi (ili nije imao priliku); umesto toga su te šupljine u obliku ljudi ostajale u podlozi, da bi, posle izvesnog vremena, kad se i poslednji ostatak tela raspadne i nestane, počele da se kreću. Ne brzo, razume se, uzevši u obzir okruženje i prilike, ali ravnomerno i uporno. Ljudi su naravno pokušali da sačuvaju život, što će reći da su se sklopčali s prazninom u naručju, lica okrenutog stomaku, preponama, butinama, pupku, pazusima, u uzaludnom pokušaju da sačuvaju tu dragocenu prazninu. Izgubljena praznina. Tužna pomisao, možda. Umesto toga može se zamisliti sličan, ali daleko nagliji izlaz, kada radnje kojima su se ljudi bavili u poslednjem trenutku – kuvanje, kockanje, odlazak u toalet, bavljenje domaćim životinjama, prinošenje žrtve, hod u procesiji, žetva, tuča, lenčarenje, spavanje, seks – ostaju sačuvane u svom obličju, pa se s vremenom nastavljaju kao na beskrajno sporom filmu dole u kamenu,

kao da čak i te aktivnosti i stanja, dakle ono što bismo smatrali najprolaznijim od svega, čim telo nestane počinju da obrađuju materiju koja ih je progutala.



PRUGA

Muškarci se naginju kroz prozore i viču, Julija svakako ne razume sve, ali jasno joj je da ohrabrivanje i grdnja nekad uopšte nisu u bliskom srodstvu. Glavu drži unutra, samo ponekad brzo proviri, a ako se neko baš tad okrene i pusti da mu pogled klizne niz voz, odmah se povuče. Voz nepomično stoji na uzbrdici, drugi muškarci hodaju napolju i glasno odgovaraju onima unutra, reč *lokomotiva* razume.

Pruga pod vozom pripada putovanju koje se i završilo i još traje. Neko im ga je pripremio. Ali upravo ovo putovanje kao da je zaspalo. Kao što i ona mora da prihvata stvari i glasove i mesta koja joj se vraćaju, možda tako i putovanje treba podsetiti na njih, putnike, pa će se razbuditi i ponovo pomaći. U tom trenutku muškarci napolju zure nekud ili se vrzmaju naokolo bez vidljivog cilja i smisla. *Tu* su samo stene, grmovi i raštrkani četinari, trava s blatnjavim ranama, ali zbog toga što su stali, to je ipak jedno mesto. Nije tražilo da bude viđeno, da bude poprište zaustavljanja. Nasumično mesto na kojem je svet slučajno stao.

Međutim, u trenutku kada se voz teško i lagano ponovo pokreće, ona jasno vidi da je i krajolik mesto koje putuje. Nijedno mesto ne ostaje. Sve hoće nekud. Sve nosi neko drugo mesto u sebi.

Seda. Okružuje je veće telo, od drveta i metala, i čuje ga kako diše, oseća kako kuca. Čuje ga kako zavija.

Zadovoljna sam onim što jesam. Njen odgovor, tanak i svetlucav kao liskun u sivoj širokoj steni glasa koji je pita *da li biste želeli da budete ljudsko biće, kada bi to bilo moguće?*

Bilo je to u Klivlendu. Čovek kojem je Bič dozvolio audijenciju, kako je to nazivao, stariji trgovac drvnom građom, po svemu sudeći bez ikakve veze s naukom, ali voljan da plati da bi upoznao taj senzacionalni hibrid u četiri oka.

I dodala je, samo zato što joj je palo na pamet:

A da li biste mi vi to preporučili?

I bio je to jedini put da je videla Biča kako se smeje. Poput gasa smeh je šiknuo iz njega, ali posle ju je izgrdio.

Treba da budeš sofisticirana i ugladena, ali *ne i duhovita.*
Bogami, nećeš biti duhovita.

Diše, kuca. Ritam je uljulkuje u kratak dremež, a kad Teo ulazi ona ne otvara oči. Možda je sanjala nešto, nekoliko sekundi sve je kako treba, mala naprslina koja vodi u šupljinu beskrajnog vremena, i ona se drži sna tako što ne razmišlja o njemu, ne pokušava da ga se seti, da ga prati, pravi se da se još nije vratila na drugu stranu. Uzaludno je to, naravno, jer Teo ne mari da li je zaspala na sedištu, već po običaju počinje da govori, a kada je otvorila u oči primećuje da on čak i ne gleda u nju, nego u sedište pored nje. Jesi li spavala, ipak kaže usred svoje besede o nečemu sasvim drugom, a pre nego što stigne da mu odgovori: jesi li izdržala da ne priđeš prozoru? Ona ništa ne mora da kaže, jer on i ne čeka odgovor već samo govori ono što mora da kaže, kao što i čini stvari koje mora da učini, tako je sazdan Teo; svet je za njega crtež koji neprestano bleđi, te kojem, liniju po liniju, rečenicu po rečenicu, mora pomagati da se ponovo ukaže, bilo da je reč o onome što je bilo ili onome što će tek doći. Bez tih reči nalik

bezbednosnoj užadi privezanoj za prošlost i budućnost on bi potonuo, udavio se. Dok je Bič robustan i siv, Teo je zategnut i crn. Moskva će biti senzacionalna, kaže. Jesi li spavala, ostani unutra. Ja opet moram napolje, ne pokazuj se. Dobro je što smo odbili ponudu iz Nemačke, džin i čovek-jastog, dobro je. Koga je briga za čoveka-jastoga? Biće dobro, biće dobro. Ne prilazi prozoru. Biće dobro. Brzo se vraćam, ti ostani. Dobra stvar. Spavaj. Jesi li spavala?

Na tren je hvata vrtoglavica, možda zato što se voz klati. Oči joj se ponovo rasklapaju, ali više ništa ne razlučuje – trzaje vagona i Teove fraze – kratki udari zabijaju joj se u telo.

Dobri smo. Ne prilazi. Niko nama ne treba. Tebi i meni ne treba. Spavaj. Dobra je ovo stvar.